

## สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน: ความเข้มแข็งจากฐานรากรองรับประชาคม อาเซียน

### Community Fund Management Institution: The Strength of Foundation for ASEAN.

ณัฐฐาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล<sup>1</sup>, กัลยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล<sup>2</sup>

Nattapong Apichotdechaskul<sup>3</sup>, Kanyapas Apichotdechaskul<sup>4</sup>

#### บทคัดย่อ

บทความนี้เรียบเรียงขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าใน 2 ระดับ คือ (1) การศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับองค์การการเงินชุมชนฐานราก และ (2) การลงพื้นที่จริง เพื่อเก็บข้อมูลงานวิจัย เรื่อง ศึกษาผลกระทบการดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกคณะกรรมการ และการสนทนากลุ่มย่อยของตัวแทนสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตคลองเปี้ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนบ้านนาปรัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ภายใต้กรอบคิดว่า สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจากฐานรากเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

ผลการศึกษา พบว่า สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนในบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจากฐานรากนั้นต้องอาศัยหลักการ 5 ด้าน ได้แก่ (1) หลักการบูรณาการทุนที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อใจให้แก่คนในชุมชน (2) หลักการสร้างประเด็นสาธารณะ เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่ประเด็นร่วมของชุมชน (3) หลักการเชื่อมโยงกลุ่ม/ องค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเสริมสร้างแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมให้แก่ชุมชน (4) หลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่การวางแผนงานในการจัดการตนเอง (5) หลักการสร้างรูปแบบการจัดการหนี้สินภาคครัวเรือน เพื่อเสริมสร้างความสมดุลระหว่างความต้องการกับความสามารถบริหารจัดการเงินในระดับครัวเรือน นอกจากนี้สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนมีความสอดคล้องกับแนวทางหลักของประชาคมอาเซียน ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคง สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนได้ทำหน้าที่การเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ในรูปของสวัสดิการชุมชน ประชาคมเศรษฐกิจ สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนได้ทำหน้าที่หนุนเสริมผู้ประกอบการรายย่อย (SMEs) ในรูปของการจัดสรรเงินทุนดอกเบี้ยต่ำโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นหลักประกัน รวมทั้งประชาคมสังคม วัฒนธรรม สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนได้ทำหน้าที่เสริมสร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคมภายใต้วัฒนธรรมชุมชนที่เป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่

**คำสำคัญ:** สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน, ประชาคมอาเซียน

<sup>1</sup> อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

<sup>2</sup> อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

<sup>3</sup> Lecturer, Community Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University

<sup>4</sup> Lecturer, Community Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University

## Abstract

This article was written base on the researcher's concepts of the community funds management institution had a role to promote and strengthen the foundation of communities for ASEAN and was studied into 2 levels which were (1) Document and Research study on community-based microfinance organization (2) Field Study to collect data for a research of "The Implementing Impacts of Community Funds Management Institution" through in-depth interview with committees and focus group discussion of member's representatives of Khlong Pia Saving Group for Production, Chana District, in Songkhla Province and the Community Funds Management Institution of Baan Na Prang, Na Thawi District, in Songkhla Province. The research found that (1) the roles of community funds management institution in term of promoting and strengthening the foundation of community required 5 principles which were 1.1) The Integration of Existing Funds in community to build trust and believe among community people. 1.2)The Public Policy to promote community learning and scale up for public policy 1.3) The Linking of Existing Groups/ Organizations in community to promote social empowerment to community 1.4) Action Learning to promote learning approach for self-management 1.5) Household's debt management to promote the balancing of the needs and financial management's capacity in the households and (2) The community funds management institution was related to the 3 core pillars of ASEAN which were 2.1) ASEAN Political-Security Community; the community funds management institution promoted the human security in the form of community welfare 2.2) ASEAN Economic Community; the community funds management institution promoted SMEs through allocated low- interested fund which guarantee by social capital to SMEs 2.3) ASEAN Socio-Cultural Community; the community funds management institution promoted and strengthened social safety network under the concept of each community culture was unique.

**Keywords:** Community funds management institution, ASEAN

## บทนำ

สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน เกิดขึ้นจากการดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกันระหว่างนโยบายรัฐ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน ปีงบประมาณ พ.ศ.2551 กับความสามารถด้านการบริหารจัดการของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเกิดขึ้นตามนโยบายของกรมพัฒนาชุมชน โดยแนวคิดของ ดร.ยิววัฒน์ วุฒิเมธี อดีตอธิบดี (สถาบันพัฒนา

องค์กรชุมชน, 2553, น.8-10) ซึ่งได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ.2517 ด้วยการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นเป็นแห่งแรกที่ตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และที่ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล จากนั้นก็ได้มีกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนเกิดขึ้นหลายกลุ่มด้วยกันจนกระทั่ง พ.ศ.2553 ประเทศไทยได้มีกลุ่มการเงินชุมชนจำนวน 117,940 กลุ่ม และมีเงินทุนหมุนเวียนมากกว่า 180 ล้านบาท

ตารางที่ 1 แสดงกลุ่ม/องค์กรชุมชนจำแนกตามจำนวนกลุ่ม จำนวนสมาชิก และจำนวนเงิน

ที่	กลุ่ม/องค์กรชุมชน	จำนวนกลุ่ม	จำนวนสมาชิก (ล้านคน)	จำนวนเงิน (ล้านบาท)
1	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	35,891	4.56	22,497.60
2	กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนเมือง	1,519	0.85	3,560.90
3	สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน	1,370	0.90	26,373.00
4	กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	39,170	12.08	130,000.00
5	ธนาคารหมู่บ้าน	1,290	0.24	597.50
	รวม	117,940	19.05	182,431.50

จากตารางที่ 1 ได้แสดงให้เห็นถึงเงินทุนหมุนเวียนมหาศาล ซึ่งวิบูลย์ วิจารณ์ วิสารทสกุล และคณะ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (บก.), 2544, น.151) ได้เสนอให้เห็นถึงตัวเลขประมาณการ จากกระทรวงการคลังเมื่อ พ.ศ. 2550 ระบุว่าปริมาณเงินที่หมุนเวียนอยู่ในระบบขององค์กรการเงินฐานราก อย่างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นกลุ่มแบบพึ่งตนเอง และ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และสหกรณ์ มีมูลค่ารวมกันเกือบล้านล้านบาท (1,000,000 ล้านบาท) หรือประมาณ 12% ของเงินในระบบธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ และบริษัทธุรกิจการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร (non-bank) ซึ่งเป็นสินทรัพย์จำนวนมหาศาลที่ไม่อาจละเลยได้

นอกจากนี้ความหลากหลายของกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนที่ปรากฏตามตารางข้างต้น ยังมีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ชุมชนบ้านนาปรัง หมู่ที่ 1 ตำบลคลองขวาง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ได้มีการก่อตั้งและดำเนินการกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนจำนวน 8 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (2) กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางพารา (3) กองทุนหมู่บ้าน (4) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร (5) ศูนย์สาธิตการตลาด (6) กลุ่มสัจจะวันละบาท (7) กลุ่มน้ำดื่มหยดน้ำค้าง และ (8) กลุ่มน้ำยางสด 7

กลุ่ม จะเห็นได้ว่าในชุมชนนั้นมีกลุ่ม/ องค์กรการเงินที่หลากหลาย โดยทั่วไปจะพบว่ามียู 2 ลักษณะ คือ (1) กองทุนที่เกิดจากความร่วมมือของประชาชนในชุมชนเอง กับ (2) กองทุนที่เกิดจากการสนับสนุนของภาครัฐ เอกชน และภาคีการพัฒนาอื่น ๆ นอกชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง (สมชัย สัจจพงษ์, 2551, น.5) ที่พบว่า เราสามารถแบ่งองค์กรการเงินสำหรับประชาชน ในระดับฐานรากได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่อยู่ในระบบ กลุ่มที่เป็นกึ่งในระบบ และกลุ่มที่พึ่งพิงตนเอง

กลุ่มที่อยู่ในระบบ ได้แก่ กลุ่มที่มีการกำกับดูแลจากกระทรวงการคลัง หรือธนาคารแห่งประเทศไทย เช่น สถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ ที่ให้บริการทางการเงินแก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อย ยากจน หรือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เช่น ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร และ ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย เป็นต้น

กลุ่มที่เป็นกึ่งในระบบ ได้แก่ กลุ่มที่มีการกำกับดูแลจากหน่วยงานราชการอื่น ที่ไม่ใช่กระทรวงการคลัง หรือธนาคารแห่งประเทศไทย เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองภายใต้การดูแลของ สำนักงานกองทุนหมู่บ้าน และชุมชน

เมืองแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตภายใต้การดูแลของกระทรวงมหาดไทย สหกรณ์ออมทรัพย์ภายใต้การดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไร่รับจำนำและองค์กรทางการเงินรูปแบบต่างๆ ภายใต้การดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคม เป็นต้น

กลุ่มที่พึ่งพิงตนเอง ได้แก่ กลุ่มที่มีการกำกับดูแลกันเองระหว่างสมาชิกโดยมิได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง หรือได้รับการสนับสนุนก็เป็นเพียงส่วนน้อย ความคงอยู่ของกลุ่มเกิดจากการมีผู้นำท้องถิ่นที่เป็นที่นับถือของชาวบ้าน ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการชี้นำกลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้ ธนาคารหมู่บ้าน และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์จังหวัดตราด เป็นต้น

จากความหลากหลายของกลุ่ม/ องค์กรการเงินชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนนั้นทำให้แต่ละชุมชนต้องมีคณะกรรมการบริหารกองทุนหลายคณะ ส่งผลให้คนในชุมชนบางคนมีบทบาทหน้าที่หลายอย่าง เช่น นาง ก. เป็นกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแล้ว ก็ยังเป็นกรรมการกลุ่มน้ำยาง กลุ่มน้ำดื่ม กลุ่มสวัสดิการ กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น จนทำให้นาง ก. ไม่มีเวลาประกอบอาชีพของตนเองเลย เพราะต้องประชุมอยู่บ่อยครั้ง อีกทั้งสมาชิกบางคนก็กำลังดำเนินชีวิตเข้าสู่วงจรหนี้หมุนเวียน (Turnover debt cycle) โดยใช้กองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นกลไกในการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนหนี้สิน ดังที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ศึกษาแล้วพบว่า “ปัญหาที่พบตั้งแต่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ในชุมชนที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายทั่วประเทศ ไม่สามารถแก้ปัญหาได้จริง ซึ่งกลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนที่ก่อตั้งเป็นเพียงแค่น้ำเลี้ยงช่วยเหลือชุมชนให้อยู่รอดได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น หลายชุมชนจึงมองว่าหากยังยึดหลักอย่างนี้ต่อไปจะทำให้เสียเวลา เพราะยังมองไม่เห็นถึงความเติบโตของกลุ่ม/

องค์กรนั้น ๆ เลย” (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2553, น.22)

อาจกล่าวได้ว่า ทุกข์ของชาวบ้านตอนนี้มีลักษณะ “เงินฝักหลายที่เป็นหนี้หลายทาง” ถ้าเกิดการเชื่อมโยงทุนมาเป็นกองทุนขนาดใหญ่ ชาวบ้านก็จะเป็นหนี้ทางเดียว (สำเร็จ เสกขุณหอด และอภิศักดิ์ ธีระวิสิทธิ์, 2553, น.5) ซึ่งมีความสอดคล้องกันกับยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนชุมชนของกรมพัฒนาชุมชนที่มีความต้องการให้เชื่อมโยงทุนชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการเงินของภาคประชาชน แล้วก็ค่อนข้างเห็นผลเป็นรูปธรรมเพราะจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนบ้านนาปรัง หมู่ที่ 1 ตำบลคลองขวาง อำเภอนาหว้า จังหวัดสกลนคร พบว่า หลังจากที่ควรรวมกลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนเข้าด้วยกันทั้ง 8 กลุ่มแล้วพบว่า ชุมชนมีเงินทุนไหลเวียนมากกว่า 100 ล้านบาท

“ตอนที่แต่ละกลุ่มทำงานกันเองนั้น ก็มีเงินหมุนเวียนไม่มากเท่าไร อย่างไม่ก็ดูแลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตอนนั้นก็ยังมีเงินอยู่ประมาณ 65 ล้านบาท กลุ่มน้ำยาง ศูนย์สาธิต แล้วก็กลุ่มอื่น ๆ อีก พอมารวมเข้าด้วยกันเป็น สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนแล้วเกือบตกใจเหมือนกัน มีเงินอยู่ในชุมชนเป็น 100 ล้าน” (วิญญู จินกลับ, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2554)

กองทุนขนาดใหญ่ของชุมชนที่เกิดจากการควรรวมเงินทุนนั้น ทำให้มีพลังเพิ่มมากขึ้นในมิติการบริหารจัดการ ดังนั้น สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนถือเป็นองค์กรการเงินชุมชนที่มีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เป็นประเด็นหลักในการนำเสนอบทความนี้ โดยเริ่มจากการศึกษาการนำเสนอขั้นตอนการดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน เพื่อปูพื้นฐานความเข้าใจเบื้องต้น

## การดำเนินงานของสถาบันการจัดการ เงินทุนชุมชน

การดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนนั้นจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนอย่างน้อย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นก่อนก่อตั้ง กับขั้นดำเนินการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นก่อนก่อตั้งสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน ใน การที่จะก่อตั้งสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการ (1) จัดเก็บรวบรวม ข้อมูลชุมชน โดยเฉพาะข้อมูลกลุ่ม/ องค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนอย่างละเอียด เพื่อให้ทราบถึง รายละเอียดของข้อมูล และความต้องการของ สมาชิก อาจจะใช้วิธีการเข้าไปพูดคุยถึงประตูบ้าน การประชุมกลุ่มย่อยกรรมการ หรือใช้ แบบสอบถาม เป็นต้น (2) วิเคราะห์ และ สังเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อร่วมกันหาแนวทางการดำเนินการร่วมกัน โดย เน้นหลักการทำความเข้าใจร่วมกันกับกลุ่ม/ องค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยการเปิดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อตกลงและ ผลสรุปร่วมกัน (3) ต้องสร้างความชัดเจนร่วมกัน เพื่อให้สร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นกับคนใน ชุมชน ด้วยการกำหนดโครงสร้างที่ชัดเจนของ คณะกรรมการสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน รูปแบบการดำเนินงานของสถาบันการจัดการ เงินทุนชุมชน กฎ ระเบียบของสถาบันการจัดการ เงินทุนชุมชน สถานที่ตั้ง รูปแบบการประสานงาน กับภาคีเครือข่ายอื่น ๆ และการกำหนดวันเปิดทำ การอย่างเป็นทางการ

ขั้นดำเนินการของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน ภายหลังจากที่ได้เตรียมการก่อตั้งสถาบันการ จัดการเงินทุนชุมชนเรียบร้อยแล้ว ก็ถึงขั้น ดำเนินการของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน ซึ่งต้องเน้นกระบวนการดำรงอยู่ของสถาบันฯ พร้อมทั้งการพัฒนาเพื่อให้เกิดคุณภาพ ยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชน ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการดำเนินการของ

สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนนั้นควร จะ ดำเนินการ ตามขั้นตอนต่อไปนี้

(1) ใช้หลักการธรรมชาติชุมชน เป็นการ ยกกระตือรือร้นขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ด้วยการ กำหนดรูปแบบการดำเนินงานของสถาบันการ จัดการเงินทุนชุมชนให้มีความสอดคล้องกับกลุ่ม/ องค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่ เช่น การกำหนดการ รวบรวมทุนภายหลังจากที่กลุ่ม/ องค์กรชุมชนที่มีอยู่ เดิมได้บริหารจัดการเสร็จสิ้นลงก่อน แล้วค่อยวาง ระบบให้กลุ่ม/องค์กรชุมชนนั้นนำเงินทุนเข้าสถาบัน การจัดการเงินทุนชุมชนในวันถัดไป เป็นต้น

(2) คิดกิจกรรมใหม่ ๆ ให้กับสมาชิก เพราะการจัดการเงินทุนชุมชนไม่ใช่เพียงแค่เรื่อง ทุนที่ เป็น ตัว เงิน เท่านั้น ต้อง สร้าง กระบวนการพัฒนาสมาชิกให้คิดไกลไปถึงการ พัฒนาศักยภาพชีวิตของตนเองและชุมชน ไม่ใช่ คิดถึงแต่เรื่องการออมและการกู้ เช่น การ ให้บริการรับชำระค่าบริการต่าง ๆ (Counter service) บริการถ่ายเอกสาร รับทำประกันชีวิต ประกันภัย (รถยนต์ รถจักรยานยนต์ ส่วนบุคคล) และการจัดสวัสดิการชุมชนในรูปแบบใหม่ ดังที่ สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนบ้านนาปรัง หมู่ที่ 1 ตำบลคลองขวาง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ได้ดำเนินการให้การสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (SMEs)

“ตอนแรกเริ่มของการทำกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เรา ก็ไม่รู้ว่าจะทำยังไง เอาเงินทุนที่ไหน แล้วใครจะ เอากับเราด้วย แต่พอได้เข้ามาพูดคุยกับกรรมการ ของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน ทำให้เรารู้สึก ดีขึ้น เพราะเขาบอกเราว่า ถ้าจะทำจริง ๆ ก็มาคุย กันว่าจะทำยังไง เพราะสถาบันการจัดการเงินทุน ชุมชนนั้นมีเงินทุนให้กู้ ดอกเบี้ยต่ำสำหรับคนที่ ต้องการทำวิสาหกิจชุมชน จนถึงวันนี้ยังนึก ขอบคุณที่ทำให้ผมและกลุ่มสามารถยืนหยัดอยู่ ได้” (ทิ่ง ประทีปเกาะ, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2554)

การคิดรูปแบบกิจกรรมใหม่ ๆ ด้านการจัดสวัสดิการชุมชนแบบข้างต้นนั้นสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยเรื่องทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมไทย (ระพีพรรณ คำหอม, 2548, น.89) ที่ค้นพบว่า รูปแบบสวัสดิการพหุลักษณะถือเป็นรูปแบบสวัสดิการใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เป็นรูปแบบที่คำนึงถึงการเคารพในความแตกต่างของมนุษย์ที่มีความหลากหลายมิติ ทั้งเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ชนชั้น สีผิว ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม เพื่อตอบสนองกับความต้องการที่หลากหลายของคนในสังคม อย่างไรก็ตามประเด็นใหญ่ของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนก็คือ จะทำอะไรให้ทุนมนุษย์ถูกยกระดับจากความรู้สึกเป็น “ปัจเจกชน” ให้กลายเป็น “สาธารณชน” โดยอาศัยทุนชุมชนที่มีอยู่เดิมเป็นฐานในการพัฒนา

(3) สร้างกระบวนการเรียนรู้ตนเอง ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับทุกคนโดยเริ่มต้นกระบวนการจากผู้นำให้เป็นผู้ริเริ่มกระบวนการก่อเกิดการแสวงหาความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลเรื่องหนี้สิน ด้วยการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามหลักการ

- **พูดให้ฟัง** อาจจะเชิญวิทยากร (ผู้รู้) เข้ามาพูดคุยร่วมกัน หรือตั้งวงพูดคุยกันเองก็ได้แล้วแต่บริบทของชุมชนเอง

- **ทำให้ดู** โดยผู้นำต้องเป็นผู้ริเริ่มทำให้เห็นก่อนว่าเป็นอย่างไร มีวิธีการทำอย่างไรบ้าง หรืออาจจะสร้างกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) มาเป็นตัวอย่างให้เห็นก็ได้

- **เห็นด้วยตา** ด้วยการทำให้ดูเองจากคนในชุมชน หรือพาไปดูชุมชนอื่นที่ดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จก็ได้

- **ได้ยินกับหู** ไม่ต้องไปฟังใครพูด ไม่ว่าจะพูดอย่างไรก็อย่าปลงใจเชื่อจนกว่าจะได้ฟังด้วยหูของตัวเอง โดยการเข้าไปพูดคุยด้วยตนเอง หากว่ามีประเด็นอะไรที่อยากเรียนรู้ก็จะได้ร่วมกันแลกเปลี่ยน

- **ลองทำกับตัวเอง** เป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะการทำงานชุมชนนั้น ไม่สามารถเรียนรู้ได้เพียงการศึกษา การบอกผ่าน บอกเล่า อ่าน เขียน เพียงเท่านั้น แต่ขั้นตอนที่สำคัญของการทำงานชุมชนคือ การลงมือทำด้วยตนเอง ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ว่า “เป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้เฉพาะตน” หากต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง ก็จะต้องใช้วิธีการปฏิบัติด้วยตนเองจะดีที่สุด

(4) **ลดวงจรการเป็นหนี้หมุนเวียน** ด้วยกระบวนการสร้างคนให้มีวินัยในการออม โดยใช้เงินเป็นเครื่องมือให้สมาชิกรู้จักการออม วิธีการก็คือ “ให้เอารายจ่าย มาเป็นรายได้” เป็นการลดค่าใช้จ่ายลงแล้วให้นำเงินที่ลดลงได้ไปออม อย่างน้อยให้เริ่มต้นการฝึกก่อนวันละ 1 บาท หรือตามความเหมาะสมของสถานะทางการเงินก็ได้ แล้วค่อย ๆ ปรับลดหนี้จนกระทั่งกลายเป็นหนี้ในระบบด้วยวิธีการทำหนี้ใหญ่ให้เล็กลง แล้วเน้นการออมให้มากขึ้น ไม่เน้นกู้เกินเงินฝาก (หรือในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะใช้คำว่า “ไม่ลงทุนเกินความสามารถด้านการบริหารจัดการ”) เพราะปัจจุบันสมาชิกกลุ่มหลายคนเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนหลายกลุ่ม แล้วก็กู้เกือบทุกกลุ่ม เมื่อถึงเวลาคืนเงิน ก็ใช้วิธีการยืมเงินกลุ่มนั้นมาคืนกลุ่มนี้ หมุนเวียนกันไปทำให้เกิดวงจรหนี้สินหมุนเวียน ดังนั้น สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนต้องสร้างแนวคิดใหม่ว่า “ถึงจะออมหลายที่ แต่ก็ไม่ต้องเป็นหนี้ทุกทาง” ประเด็นใหญ่ของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนก็คือ จะทำอะไรให้คนเกิดการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการเงินภายในครอบครัว เช่น ลดการจ่ายสินค้าฟุ่มเฟือย เป็นต้น

(5) **สร้างหลักประกันทางสังคมโดยสร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม** โจทย์ใหญ่ของการบริหารจัดการเงินทุนชุมชนอีกประการ คือ การสร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมวงจรชีวิต จะอย่างไรให้คนในชุมชนเกิดการพึ่งพา

อาศัยกัน สร้างสังคมแห่งความเอื้ออาทร สมานฉันท์ ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างกิน ความจริงแล้วฐานคิดเดิมเรื่องการสร้างหลักประกันทางสังคม (Social Insurance) เป็นมาตรการของรัฐในการจัดบริการสังคมเพื่อคุ้มครองป้องกันประชาชนที่มีรายได้น้อยไม่ให้เกิดความเดือดร้อน เมื่อต้องสูญเสียรายได้ แต่ในมิติการสร้างหลักประกันทางสังคมโดยชุมชนนี้จะเน้นเรื่องการสร้างรูปแบบการสร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) เช่น การเกิดเหตุอัคคีภัยกับสมาชิกของชุมชน แล้วกลุ่มออมทรัพย์ฯ ได้จัดทำระบบการช่วยเหลือรองรับเอาไว้ ดังที่ชุมชนคลองเปี้ยะ ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภอนะจะ จังหวัดสงขลา

“ที่ชุมชนเรา ถ้าสมาชิกคนใดเกิดเหตุเภทภัยที่ไม่คาดคิดขึ้น เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม กลุ่มออมทรัพย์ฯ ก็จะจ่ายเงินสร้างบ้าน หรือซ่อมแซมบ้านให้ด้วย โดยเราจะระดมคนไปช่วยกัน อย่างเมื่อต้นปีก่อน เพื่อนสมาชิกเราบ้านไฟไหม้ พอเราทราบข่าวก็รีบอนุมัติเงินช่วยเหลือ หลังจากนั้นไม่เกินอาทิตย์ เขาก็ได้บ้านใหม่ โดยที่เราไม่ต้องรอนานเหมือนการจัดการของรัฐ เพราะคนที่เดือดร้อนอยู่ เขารอไม่ได้” (อัมพร ด้วงปาน, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2554)

### หลักการที่หนุนเสริมการทำงานของสถาบันการจัดการเงินลงทุนชุมชน

การดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินลงทุนชุมชนให้ประสบความสำเร็จและเข้มแข็งได้ต้องอาศัยหลักการอย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่

1) หลักการบูรณาการทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนนั้นไม่ได้หมายถึงทุนที่เป็นตัวเงินเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงทุนทุกชนิดที่ก่อให้เกิดผลผลิตขึ้น เพราะฉะนั้น การจัดการทุนชุมชนจึงหมายรวมถึงทุนความรู้ ทุนภูมิปัญญา ทุนทางสังคม โดยขยายความเพิ่มเติมว่า “ทุนความรู้ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน การดูแลรักษาสุขภาพ การผลิตเครื่องใช้เครื่องประดับ รวมไปถึงความรู้

ภูมิปัญญาในการอยู่ร่วมกัน แก้ปัญหาความขัดแย้ง รวมไปถึงทุนทางสังคม ซึ่งหมายถึงระเบียบ กฎเกณฑ์ จารีตประเพณีที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันเป็นพี่เป็นน้อง” (เสรี พงศ์พิศ และวิจิต นันทสุวรรณ, 2545, น.212) ดังนั้น การจัดการทุนชุมชน จึงเปรียบเสมือนศูนย์รวมของการจัดการในชุมชนทั้งหมด เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของตนเองไปได้อย่างเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตัวตนของชุมชนเอง โดยสรุปนักวิชาการได้มีการจำแนกทุนชุมชนออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน ถือเป็นปัจจัยนำเข้า (input) ในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยลักษณะ 6 ประการ ซึ่งพบว่าการที่บุคคลหรือชุมชนจะสามารถพึ่งตนเองได้ จะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากร และทุนที่ดินหรือชุมชนมีอยู่ ซึ่งลักษณะและเป้าหมายที่สำคัญ 6 ประการ คือ (1) การผลิต ตั้งแต่การผลิตขั้นพื้นฐานไปถึงการแปรรูป การดำเนินการเป็นกลุ่มร่วมกันเป็นวิสาหกิจชุมชน (2) การบริโภค การผลิตเพื่อตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น และส่งออกส่วนที่เหลือไปนอกชุมชน ผลิตและแปรรูปเพื่อทดแทนการนำเข้าจากนอกชุมชนเท่าที่จะทำได้ (3) การตลาด การจัดการการผลิตให้เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนและของตลาด สามารถแยกแยะผลผลิตที่เหมาะสมสำหรับตลาดแต่ละประเภท (4) การลงทุน เน้นที่การทำวิสาหกิจชุมชน โดยการระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของ (5) การออม การออมรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นทุนและสวัสดิการ (6) สวัสดิการ จัดการให้เกิดความมั่นคง อย่างน้อยความจำเป็นขั้นพื้นฐานด้วยปัจจัยที่เกิดจากการจัดการระบบเศรษฐกิจ ทำให้อยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีมีโอกาสรื่นรู้และพัฒนาตนเอง

2) **หลักการสร้างประเด็นสาธารณะ** เพราะการดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนนั้นต้องอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ สถาบันเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งขององค์กรร่วมกัน จากงานวิจัยที่เมืองทูเปโล (เดวิท แมทิวส์, 2540, น.8-18) ชี้ให้เห็นว่า องค์กรประกอบที่สำคัญของประชาสังคมที่เข้มแข็ง และสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดความเข้มแข็งของประชาสังคม คือกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่เราเรียนรู้และผ่านการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะ ทำให้เรารู้ในสิ่งที่เราไม่รู้ ซึ่งไม่อาจรู้โดยลำพัง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมิใช่การรับฟังข้อเสนอและข้อมูลเท่านั้น ประชาชนจำเป็นต้องเข้าใจทัศนะต่อปัญหาที่คนอื่นเสนอ มีปัญหาบางปัญหาที่เราไม่สามารถรู้ได้โดยลำพัง และจะรู้ได้ก็ต่อเมื่อมีการเรียนรู้ร่วมกันกับคนอื่น ดังนั้น เราจำเป็นต้องรู้จักสร้างสำนึกร่วมต่อสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนกำหนด หรือนิยามประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน

3) **หลักการเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรชุมชน** ที่มีอยู่ในชุมชน ด้วยการสร้างรูปแบบการเกาะเกี่ยวกันของคน ไม่ว่าจะออกมาในรูปของคณะกรรมการ กฎกติกา ระเบียบข้อบังคับ ความเป็นเครือญาติ ความเป็นคนบ้านเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนต้องสร้างกลไกในการเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนให้ได้ อาทิ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตคลองเปียะ ตำบลคลองเปียะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้สร้างระบบสวัสดิการชุมชนขึ้นจากกระบวนการออมทรัพย์ แล้วใช้เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาความเข้มแข็ง

ของชุมชน ด้วยการแบ่งดอกเบียบางส่วนไปซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ให้แก่โรงเรียนในเขตพื้นที่เพื่อสนับสนุนด้านการศึกษาของเยาวชน หรือเรียกอีกอย่างว่าการเข้าถึงทรัพยากร นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้อธิบายให้ความหมายถึงการเข้าถึงทรัพยากรในที่นี้ไว้ว่า (มนตรี กรรพุมมาลย์ และศิรินภา กรรพุมมาลย์, 2551, น.69-70) หมายถึงการมีเครื่องมือช่วยให้สมาชิกชุมชนในการเข้าถึงทรัพยากรในด้านเศรษฐกิจ มนุษย์ กายภาพ และทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งภายในชุมชน และระหว่างชุมชน ระดับและระยะทางที่แตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อการเข้าถึงฐานทรัพยากร

4) **หลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติ** การทำงานของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้นคณะทำงานต้องเน้นหลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติ จากคำกล่าวของการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่ว่า ไม่มีการเรียนรู้ที่แท้จริงโดยปราศจากการปฏิบัติ บุคคลจะไม่มั่นใจว่าแนวคิดหรือแผนการจะมีประสิทธิภาพจนกระทั่งแนวคิดหรือแผนการนั้นจะถูกนำไปใช้ สมาชิกของกลุ่มการเรียนรู้จากการปฏิบัติจะต้องมีอำนาจในการปฏิบัติ หรือมั่นใจว่าคำแนะนำของสมาชิกจะถูกนำไปใช้ ดังนั้นกลุ่มการเรียนรู้จากการปฏิบัติควรจะต้องมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามแนวคิดและคำแนะนำของกลุ่ม และการทดสอบแนวคิดในการปฏิบัติจะทำให้สมาชิกในกลุ่มรู้ว่าแนวคิดของสมาชิกมีประสิทธิภาพและนำไปปฏิบัติได้หรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของนักวิชาการต่างประเทศ (Dixon, 1998, pp.44-58) ที่ได้กล่าวว่าการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดเกิดขึ้นเมื่อผู้มีส่วนร่วมสะท้อนบนการปฏิบัติของตนเอง ไม่ใช่บนการวางแผนของตนเอง การปฏิบัติในการเรียนรู้จากการปฏิบัติไม่ใช่การพัฒนาการให้คำแนะนำ แต่เป็นการลงมือปฏิบัติ

5) **หลักการสร้างรูปแบบการจัดการหนี้สินภาคครัวเรือนอย่างพอเพียง** จากประสบการณ์ของ

กลุ่ม/ องค์กรการเงินชุมชนหลายแห่งในประเทศไทย พบว่า ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/ องค์กรการเงินชุมชนหลายกลุ่ม ก็จะเป็นหนี้หลายทาง เข้าข่ายลักษณะที่ว่า “ออมหลายที่ เป็นหนี้หลายทาง” ดังนั้น สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนต้องสร้างรูปแบบการบริหารจัดการด้านการเงินของครัวเรือนเสียใหม่ด้วยการสร้างระบบการรวมกลุ่มคนเข้าด้วยกัน อาจใช้วิธีรวมกันให้กู้ในรูปแบบ “1 ครัวเรือน 1 สัญญา” โดยอาจต้องพิจารณาให้สมดุลระหว่างความต้องการกู้ยืมกับความสามารถด้านการบริหารจัดการเงินของครอบครัว เป็นต้น

#### กรอบความร่วมมือประชาคมอาเซียน

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) ณ จังหวัดบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย เพื่อให้เกิดประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) โดยจะประกอบด้วย 3 เสาหลัก (pillars) ได้แก่

1) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political Security Community - APSC) ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน เป็นเสาหลักความร่วมมือหนึ่งในสามเสาหลักของประชาคมอาเซียนที่เน้นการรวมตัวของอาเซียนเพื่อสร้างความมั่นใจ (confidence building) เสถียรภาพ (stability) และสันติภาพ (peace) ในภูมิภาค ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนในอาเซียนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและปราศจากภัยคุกคามจากด้านการทหารและภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีเป้าหมาย 3 ประการ ได้แก่ (1) สร้างประชาคมให้มีความร่วมมือกันในเรื่องของการเคารพความหลากหลายของแนวความคิดและส่งเสริมให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของนโยบายและกิจกรรมภายใต้เสาการเมืองและความมั่นคง (2) ให้อาเซียนสามารถเผชิญกับภัยคุกคาม

ความความมั่นคงในรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ และส่งเสริมความมั่นคงของมนุษย์ (3) ให้มีปฏิสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและสร้างสรรค์กับประชาคมโลก โดยอาเซียนมีบทบาทนำในภูมิภาคและจะช่วยส่งเสริมเสถียรภาพและความมั่นคงของภูมิภาค

2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นเสาหลักความร่วมมือหนึ่งในสามเสาหลักของประชาคมอาเซียนที่เน้นการรวมตัวของอาเซียนโดยมีแนวคิดที่ว่าอาเซียนจะกลายเป็นเขตการผลิตเดียว ตลาดเดียว หรือ Single market and production base นั้นหมายถึงจะต้องมีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรี สามารถดำเนินกระบวนการผลิตที่ไหนก็ได้ โดยสามารถใช้ทรัพยากรจากแต่ละประเทศ ทั้งวัตถุดิบและแรงงานมาร่วมในการผลิต มีมาตรฐานสินค้า กฎเกณฑ์ กฎระเบียบเดียวกัน และการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาเซียนเข้ากับประชาคมโลก ขนาดของตลาดอาเซียนที่ใหญ่ขึ้นทำให้อาเซียนมีอำนาจซื้อสูง ขึ้นตามมา เช่นเดียวกับความสามารถในการแข่งขันกับภูมิภาคอื่นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยให้สมาชิกสามารถปรับตัวเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี

การคมนาคมขนส่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นประโยชน์กับประชาชนอย่างแท้จริง อาเซียนจึงมีโครงการเชื่อมโยงเส้นทางหลวงอาเซียน มีความร่วมมือระหว่างประเทศในการเชื่อมโยงเส้นทางรถไฟจากสิงคโปร์ ผ่านไปยัง มาเลเซีย ไทย กัมพูชา เวียดนามและสิ้นสุดที่เมืองคุนหมิง ประเทศจีน นอกจากนี้ การปรับมาตรฐานของเส้นทางคมนาคมทางบกและทางรถไฟให้มีมาตรฐานเดียวกันก็จะส่งเสริมความร่วมมือของอาเซียนด้านการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นด้วย ขณะที่อาเซียนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเศรษฐกิจในระดับ

ภูมิภาคโดยการจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area - AFTA หรือ อาฟต้า) มาแล้ว 15 ปี และเริ่มรวมตัวกับประเทศ หรือกลุ่มคู่ค้าสำคัญ เช่น ญี่ปุ่น จีน เกาหลี สหภาพยุโรป ฯลฯ ความเห็นยวแน่นใกล้ชิดระหว่างกันจะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้อาเซียนสามารถสร้างประโยชน์สูงสุดจากการรวมตัวกับประเทศคู่ค้าอื่น ๆ ต่อไป

3) *ประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน* (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) ประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน เป็นเสาหลักความร่วมมือหนึ่งในสามเสาหลักของประชาคมอาเซียนที่เน้นการรวมตัวกันทางสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน เพื่อให้อาเซียนเป็นสังคมที่สมาชิกมีความเอื้ออาทรต่อกัน ประชากรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม โดยจะเน้นให้เกิดการส่งเสริมความร่วมมือกันของประเทศสมาชิกในด้านต่างๆ อาทิ (1) การพัฒนาสังคม โดยการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่อาศัยในถิ่นทุรกันดาร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่างๆ ในสังคม (2) การฝึกอบรม การศึกษาระดับพื้นฐานและสูงกว่า การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสร้างงาน และการสร้างกลไกการให้ความคุ้มครองทางสังคม (3) การส่งเสริมความร่วมมือในด้านสาธารณสุขโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ เช่นโรคเอดส์ ไข้หวัดนก และโรคซาร์ส (4) การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และ (5) การส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน นักคิดและศิลปินในภูมิภาค รวมถึงการส่งเสริมความเป็นตัวตนหรือที่เรียกว่า 'อัตลักษณ์' ของอาเซียน ผ่านกระบวนการสร้าง

ความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในประเทศสมาชิกอาเซียน อาทิ การมีกิจกรรมที่จะช่วยให้พลเมืองในประเทศสมาชิกอาเซียนเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของกันและกัน ดังเช่น การกำหนดให้มีรางวัลซีไรต์ หรือ "รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (S.E.A. Write หรือ South East Asian Writers Awards) ซึ่งเป็นรางวัลประจำปีที่มีมอบให้แก่ นักเขียนของประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและสัมพันธภาพอันดีในหมู่นักเขียนและประชาชนทั่วไปในกลุ่มประเทศอาเซียน

### อภิปรายผล

สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน กับบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งภาคประชาชนรองรับประชาคมอาเซียน

การวิเคราะห์สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน กับบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งภาคประชาชนรองรับประชาคมอาเซียนนั้น เป็นการวิเคราะห์โดยใช้กรอบความร่วมมืออาเซียน 3 เสาหลักเป็นเกณฑ์ ร่วมกับปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนจากชุมชนตัวอย่าง 2 ชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลคลองเปี้ยะ ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภอนะ จังหวัดสงขลา และสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนบ้านนาปรัง ตำบลคลองกวาง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ซึ่งทั้งสองชุมชนได้ดำเนินงานด้านการจัดการเงินทุนชุมชนได้ประสบความสำเร็จ ดังนั้น รูปแบบการวิเคราะห์นี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนนั้นมีความสอดคล้องกับกรอบความร่วมมือของอาเซียน ดังรายละเอียดในตารางที่ 2 ต่อไปนี้

**ตารางที่ 2** แสดงกรอบการวิเคราะห์การดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนตามกรอบความร่วมมือของอาเซียน

3 เสาหลัก ของ อาเซียน	เป้าหมาย	วิธีการ	ลักษณะการดำเนินงานของ สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน
ประชาคม การเมืองและ ความมั่นคง อาเซียน (ASEAN Political Security Community - APSC)	เพื่อให้ อาเซียน เป็นสังคมที่ สมาชิกมี ความไว้ เนื้อเชื่อใจ	(1) สร้างประชาคม ให้มีค่านิยมร่วมกัน ในเรื่องของการ เคารพความ หลากหลายของ แนวความคิด	การคิดกิจกรรมในเชิงสวัสดิการรูปแบบใหม่ที่ หลากหลาย เช่น เกิด แก่ เจ็บ ตาย ส่งเสริมการ ลงทุน การศึกษา เป็นต้น ล้วนเป็นกิจกรรมที่ สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพถึงความแตกต่าง หลากหลาย ซึ่งล้วนเกิดขึ้นจากการทำเวทียอมรับ ความเห็นต่างแล้วนำมาใช้
	ซึ่งกันและ กัน มี เสถียรภาพ มีสันติภาพ และมีความ ปลอดภัยใน ชีวิตและ ทรัพย์สิน	(2) ส่งเสริมความ มั่นคงของมนุษย์	การเงินชุมชนได้เข้าไปเสริมสร้างการสนองตอบต่อ ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น กองทุน รักษาพยาบาล ยามเจ็บป่วย กองทุนการศึกษา ให้แก่ผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น ซึ่งสามารถตอบโจทย์ ประเด็นการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และความเท่า เทียมกันในการพัฒนา เพราะกองทุนนั้นเกิดขึ้น จากศักยภาพความร่วมมือของคนในชุมชนเอง ทำให้ เกิดความรู้สึกว่าสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมี ศักดิ์ศรี
		(3) ให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ แน่นแฟ้นและ สร้างสรรคกับ ประชาคมโลก	การดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินทุน ชุมชนเน้นหนักในเรื่องการสร้างปฏิสัมพันธ์กันของ คนอย่างสร้าง เช่น การใช้ระบบคนรู้จักในการค้า ประกันเงินกู้ เป็นต้น ล้วนส่งผลให้เกิดการ เชื่อมโยงกลุ่มคนในชุมชนเข้าด้วยกัน

3 เสาหลัก ของ อาเซียน	เป้าหมาย	วิธีการ	ลักษณะการดำเนินงานของ สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน
ประชาคม เศรษฐกิจ อาเซียน ( ASEAN Economic Community- AEC)	เพื่อให้ ประชาชน ของ ประเทศ สมาชิกมี การค้าขาย ระหว่างกัน มากขึ้น มี การไปมา หาสู่กันได้ อย่าง สะดวก และ มีศักยภาพ ในการ แข่งขันกับ โลก ภายนอกได้	(1) ส่งเสริมการมี ส่วนร่วมและการ ขยายตัวของ SMEs	รูปแบบสวัสดิการแบบหนึ่งที่สถาบันการจัดการ เงินทุนชุมชนจัดให้มีขึ้น คือ การให้การสนับสนุน เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำแก่กลุ่มผู้ประกอบการรายย่อย (SMEs) ทำให้เกิดกลุ่มผู้ประกอบการในเชิง วิสาหกิจชุมชนขึ้นมากมาย เช่น กลุ่มทำขนม กลุ่ม ผลิตน้ำดื่ม เป็นต้น
ประชาคม สังคม - วัฒนธรรม อาเซียน ( ASEAN Socio- Cultural Community- ASCC)	เพื่อให้ อาเซียน เป็นสังคม เป็น เอกภาพ เอื้ออาทร ต่อกัน มี ความ เป็นอยู่ที่ดี พัฒนาทุก	(1) พัฒนาศักยภาพ มนุษย์	การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้รู้จักตนเอง รู้จัก การบริหารจัดการความสัมพันธ์คนในชุมชน รู้จัก การบริหารจัดการเอกสาร รวมถึงการสร้างองค์ ความรู้เรื่องการจัดการเงินทุนชุมชน เช่น การเน้น การเรียนรู้จากการปฏิบัติตามหลักการ “พูดให้ฟัง ทำให้ดู เห็นด้วยตา ได้ยินกับหู แล้วก็ลองทำกับ ตัวเอง” เป็นต้น หลักการนี้ได้ส่งเสริมให้ชุมชนเกิด การสร้างและพัฒนา กลุ่ม/ องค์กรชุมชนจน กลายเป็นความสัมพันธ์ทางเครือข่ายมนุษย์บน ฐานของการสร้างความไว้วางใจร่วมกัน

3 เสาหลัก ของ อาเซียน	เป้าหมาย	วิธีการ	ลักษณะการดำเนินงานของ สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน
	ด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม	(2) สร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม	ระบบการเงินชุมชนได้เข้าไปเสริมสร้างหลักประกันทางสังคมก่อให้เกิดเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) เช่น การตั้งกองทุนในการรองรับวิกฤตภัยที่เกิดขึ้นกับสมาชิก หรือกรณีที่สมาชิกในชุมชนไม่มีอาชีพ ก็จะมีกองทุนจ้างงานชุมชนขึ้น
		(3) ขจัดความยากจน	ภายใต้การดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงการบรรเทาของปัญหาหนี้สิน เพราะได้สร้างกระบวนการออมควบคู่ไปกับกระบวนการกู้ เช่น การจัดทำระบบ 1 ครั้วเรือน 1 สัญญา ในการกู้ยืม เป็นต้นส่งผลให้สามารถขจัดปัญหาความยากจนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ และสังคมลงได้
		(4) ส่งเสริมการสร้างสวัสดิการสังคม	การเสริมสร้างวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนนั้นมีขึ้นอย่างน้อย 3 ประการ คือ (1) วัฒนธรรมการเรียนรู้บนฐานการปฏิบัติ (2) วัฒนธรรมการรวมกลุ่มบนฐานความไว้วางใจ (3) วัฒนธรรมการสร้างหลักประกันทางสังคมบนฐานสวัสดิการชุมชน ซึ่งวัฒนธรรมทั้ง 3 ด้านล้วนเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงให้เกิดความเข้มแข็งกับชุมชน

### บทสรุป

สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนกับบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจากฐานรากนั้นพบว่า หลักการที่หนุนเสริมการทำงานของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนทั้ง 5 หลักการนั้นสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนฐานรากได้เป็นอย่างดี เพราะ (1) หลักการบูรณาการทุนที่มีอยู่ในชุมชนนั้นได้เสริมสร้างความไว้วางใจความเชื่อใจของคนในชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น (2) หลักการสร้างประเด็นสาธารณะนั้นได้เสริมสร้าง

กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนจนสามารถยกระดับเป็นประเด็นร่วมของชุมชนได้ (3) หลักการเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนนั้นได้เสริมสร้างความเป็นเครือญาติ ความเป็นกลุ่มเตียวกันจนสามารถสร้างเป็นเครื่องมือในการยึดเหนี่ยวทางสังคม รวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนได้ (4) หลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนนั้นได้เสริมสร้างการเรียนรู้ในการวางแผนพัฒนาชุมชนจนสามารถนำไปปฏิบัติจนเกิดเป็นแนวทาง

ในการจัดการตนเองได้ (5) หลักการสร้างรูปแบบการจัดการหนี้สินภาคครัวเรือนอย่างพอเพียงนั้น ได้เสริมสร้างความสมดุลระหว่างความต้องการกับความสามารถบริหารจัดการเงินของครอบครัวจนนำไปสู่กลไกในการจัดการตนเองของชุมชน

บทบาทของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนกับกรอบประชาคมอาเซียนนั้นมีความสอดคล้องกันทั้ง 3 เสาหลัก ดังนี้...

**เสาที่ 1 ประชาคมการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน** สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนได้ทำหน้าที่ในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์จากฐานความต้องการของประชาชนฐานรากอย่างแท้จริง โดยถูกจัดอยู่ในรูปของสวัสดิการสังคมต่าง ๆ ที่จัดให้มีขึ้นตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ

**เสาที่ 2 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน** สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนมีบทบาทในการหนุนเสริมผู้ประกอบการรายย่อย (SMEs) เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการแข่งขันในตลาดได้อย่างเข้มข้นภายใต้รูปแบบการช่วยเหลือผ่านการจัดสรรเงินทุนให้กู้ดอกเบี้ยต่ำ และไม่จำเป็นต้องวางหลักทรัพย์ในการค้ำประกัน เพราะใช้ทุนทางสังคมกับการใช้หลักการ Social sanction ในการติดตามหนี้สิน นับเป็นการสร้างนวัตกรรมทางการเงินรูปแบบหนึ่งที่ไม่สามารถใช้ได้กับระบบการเงินใหญ่ (Macro finance)

**เสาที่ 3 ประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน** บทบาทของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนต่อเสาประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียนนี้ ได้สร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) ขึ้นภายใต้วัฒนธรรมชุมชนที่ลักษณะเฉพาะของพื้นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง นับเป็นกระบวนการสร้างระบบการจัดการตนเองที่

น่าสนใจ อีกทั้งยังสามารถจัดการกับปัญหาความยากจนทั้ง 2 มิติได้อย่างน่าศึกษาอีกด้วย

จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์บทบาทของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนที่เสริมสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากของชุมชนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียนนั้นทำให้เชื่อมั่นได้ระดับหนึ่งว่าชุมชนนั้นมีความพร้อมที่จะรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง เพราะหลักการดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนนั้นมีความสอดคล้องกันกับกรอบประชาคมอาเซียน แต่ในระดับมหภาคนั้น ประเทศไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างกลไกขึ้นมารองรับกับการเข้ามาของประชาคมอาเซียน

### ข้อเสนอแนะ

กลไกสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนนั้น เพิ่งริเริ่มดำเนินการไปได้ไม่นานนัก จึงทำให้ขาดผู้เชี่ยวชาญในการทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชน เพราะองค์กรพี่เลี้ยงในปัจจุบันส่วนใหญ่ขาดการวิเคราะห์ เข้าใจผลของกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่องค์กรการเงินชุมชนใช้อยู่ เรียกได้ว่า องค์กรพี่เลี้ยงติดตามไม่ทันชาวบ้าน อีกทั้งยังต้องเชื่อมโยงให้เห็นถึงสถานการณ์ที่อาจเกิดกับชุมชนในอนาคต หากเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจรวดเร็วจนชาวบ้านตามไม่ทันการเปลี่ยนแปลงจนผลสุดท้าย กลุ่ม/ องค์กรการเงินชุมชนก็จะกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างความแข็งแกร่งให้กับบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกจนเกิดการไหลออกของทรัพยากรชุมชนขนาดใหญ่ เป็นประเด็นที่องค์กรพี่เลี้ยงต้องช่วยกันขบคิดว่าจะตั้งรับกับสถานการณ์เช่นนี้อย่างไร

### เอกสารอ้างอิง

- เดวิท แมทิวส์ (เขียน), จีรูฎมิ เสนาคำ (แปล). (2540). *จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- มนตรี กรรพุมมาลย์ และศิริินภา กรรพุมมาลย์. (2551). พลวัตการพัฒนาชุมชนในอนาคต : มุมมองจากตะวันตก, บทความ. *วารสารพัฒนาสังคมและชุมชน ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* : ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2551)
- ระพีพรรณ คำหอม. (2548). *ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมไทย, รายงานการวิจัย*. สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- วีรบูรณ์ วิสารทสกุล. (2554). ความมั่นคงทางการเงินกับความมั่นคงของชุมชน: เรื่องย่อนแย้งที่ต้องพิจารณาขององค์กรการเงินรากฐาน ใน ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (บก.), บทบาทนักสังคมสงเคราะห์ในการสร้างสังคมสวัสดิการ: ข้อท้าทายและทางออก, *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคมระดับชาติ*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), (2553). *ทุนชุมชนกับการขับเคลื่อนประเทศไทย, เอกสารประกอบการสัมมนา “ทุนชุมชนกับการขับเคลื่อนประเทศไทย” วันที่ 18-19 พฤษภาคม 2553 ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จังหวัดนนทบุรี*
- สำเร็จ เสกขุนทด และอภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์. (2553). *สวัสดิการชุมชนเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาตำบลหนองแวงโสภนพระ จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา พัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- เสรี พงศ์พิศ และวิชิต นันทสุวรรณ. (2545). *แผนแม่บทชุมชน ประชาพิชัยและพัฒนา*. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สมชัย สัจจพงษ์. (2551, เมษายน 14). องค์กรการเงินระดับฐานราก. *กรุงเทพธุรกิจ*, หน้า 5
- Dixon, R.L. 1998. Action learning: More than just a task force. *Performance Improvement Quarterly* 11(1)
- ทิ่ง ประทีปเกาะ, ประธานที่ปรึกษากลุ่มชมรมอบตอดแปรรูปผลผลิตการเกษตรบ้านนาปรัง, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2554
- วิญญู จินกัลป์, ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาปรัง, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2554
- อัมพร ด้วงปาน, ประธานที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตคลองเปี้ยะ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2554